

ERMENİSTAN-RUSYA EKSENİNDE ARTAN GERGİNLİK VE GÜÇ MÜCADELESİ

Tutku DİLAVER

Analist

Analiz No : 2020 / 20

01.07.2020

Ermenistanda 2018 yılında gerçekleşen Nisan Devrimi sonrasında Nikol Paşinyanın iktidara gelmesi, Rusya-Ermenistan ilişkilerini önemli ölçüde etkiledi. Öncelikle, Paşinyanın siyasi geçmişinde Rusya karşıtı söylemlerin olması Rusyanın yeni yönetime mesafeli yaklaşmasına neden olmuştu. Ardından, Rus basınında Nisan Devriminin Avrupa destekli olduğuna dair şüpheler sıkça dile getirilmeye başlanmış ve belki de 1991den bu yana -ilk kez- iki ülke arasındaki güven duygusu temelinden sarsılmıştı. Başbakan Paşinyanın AB ve özellikle de Fransayla ilişkilerini sıkı tutması ve göreve gelir gelmez Rusyanın en önem verdiği kuruluşlardan biri olan Kolektif Güvenlik Örgütü Genel Sekreteri Yuri Khachaturovu görevinden alması, Rusyanın Nisan Devrimi hakkındaki şüphelerini giderek artırmasına neden oldu.

Devrim sonrası Erivan sürekli olarak dış politikada bir değişiklik olmadığı ve Ermenistanın Rusyanın dostu olduğu şeklinde açıklamalar yapsa da, kriz her geçen gün biraz daha hissedilir hale geldi. Ermenistan iç siyaseti de bu ikili gerilimden nasibini yeterince aldı ve hala almaktadır. Yeni yönetimin, Ermeni oligarklara açtığı yolsuzluk soruşturmaları, uzun vadede Rusyanın Ermenistandaki müttefiklerinin azalmasına ve etkisinin azalmasına neden olabilecek durumlar yaratıyor. Bu noktada eski Devlet Başkanı Robert Koçaryanın davası sembolik bir önem taşıyor.

Paşinyanın, 2008 seçimleri sırasında yaşanan halk olayları nedeniyle Koçaryandan şahsi olarak intikam almak istediği de kısa zamanda ortaya çıkmış oldu. Ancak Koçaryan ismi aynı zamanda eski yönetim anlayışını ve Rusya yanlısı tutumu simgeliyordu. Paşinyan hali hazırda Rusya tarafından makbul olarak kabul edilen bir başka ismi, Serj Sarkisyanı görevden istifaya zorlamıştı. Bu hamlesinden sonra Koçaryan gibi bir ismi saf dışı bırakabilmesi demek hem iç siyasetteki gücünü göstermesi hem de Rusyaya gövde gösterisi yapabilmesini anlamlarına gelecekti. Dolayısıyla, Koçaryanın tutuklanmasının ardında görünenden çok daha fazlası bulunduğu anlaşılıyor.

Ermenistanın Rusyaya bağımlılığı göz önüne alındığında, elbette ki Rus etkisini azaltmak

gibi önemli iki sektörün en büyük yatırımcısı ve ayrıca, Ermenistanın komşuları Türkiye ve Azerbaycanla kapalı olan sınırları nedeniyle en büyük ticaret ortağı konumunda. Paşinyan Rusyanın bu tekelini kırabilmek için karşısına denge unsuru olarak Avrupayı ve ABDyi koymak istiyor. Ancak Paşinyanın -Frankofon zirvesinde de görüldüğü gibi- Avrupalı ülkelerle yakınlaşma çabaları, bu ülkelere gerçekleştirdiği ziyaretler ve bu ülkelerden yatırımcıların Ermenistan pazarına çekilmeye çalışması yönündeki hamleleri Moskova tarafından hiç hoş karşılanmıyor. Ermenistanda ABDli şirketlere ait laboratuvarların açılması, enerji alanında Avrupadan yatırım alınacağına dair söz alınması ve İranla yapılan anlaşmalar, Ermenistan Cumhurbaşkanı Armen Sarkisyan aracılığıyla İngiltere, Almanya ve Fransadan ülkeye yatırımcı çekilmeye çalışılması, Rusyanın bu ülkede bu güne kadar kurduğu düzeni tehdit ediyor.

En nihayetinde Ermenistan Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrovun da ifade ettiği gibi, Rusyanın Güney Kafkasyadaki en büyük müttefiki. Dahası Rusyanın Ortadoğudaki konumunun giderek güçlendiği bu günlerde Ermenistan, Rusya için daha da önemli bir konuma geldi. Gümrüde bulunan Rus Askeri Üssü, Suriyedeki üs hariç Ortadoğu bölgesine en yakın askeri merkez ve Rusyaya bölgeye karadan ulaşım sağlama imkânı veriyor. Dolayısıyla Rusya için Ermenistan artık, klasik arka bahçe söyleminden çok daha fazlasını ifade ediyor. Buna rağmen, Ermeni halkının Paşinyana verdiği destek göz önüne alınarak, aceleci ve aşırı sert tepkiler vermekten kaçınılıyor. Rusya daha önce Gürcistan ve Ukraynada yaptığı hataları yapmamak adına temkinli hareket etmeye ve Paşinyan iktidarını zor durumda bırakarak, kendisine bağımlılığını artırmak istiyor.

İkili ilişkilerde perde arkasında meydana gelen gerilimler, yazının başında da bahsedildiği gibi farklı konular üzerinden görünür hale geliyor. Örneğin, Rusya Koçaryanın tutuklanmasına başlarda sessiz kalsa da, daha sonra Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putinin Koçaryanın doğum gününe yönelik kutlama mesajı göndermesi ve hatta Koçaryanın eşini ziyaret etmesi, Paşinyanın hamlelerinin bir karşılığı olacağını gösteriyor. Nitekim giderek yükselen muhalif sesler ve yeni kurulan siyasi partilerin pek çoğunun, eski yönetime ve dolayısıyla Rusyaya yakın isimlerden oluştuğu görülüyor.

Bu noktada bir değerlendirme yapılacak olursa Rusyanın iki yönlü olarak Ermenistan planını yaptığı görülüyor. Her iki olasılık da Rusya açısından karlı neticelere sahip. İlk olasılıkta, Paşinyanın bütün enerjisini iç siyasete yöneltmesiyle birlikte, Ermenistan-Batı ilişkileri hedeflendiği düzeylere çıkamadığı için Rusyanın çıkarlarını tehdit edecek bir durum oluşmamış oluyor. Rusyanın Ermenistandaki yatırımları ve varlığı tehlikeye girmemiş oluyor. Batının Ermenistana nüfuz etme hızı da yavaşlatılmış olacağından, Rusyaya orta vadeli bir fırsat sunmuş oluyor. İkinci ihtimaldeyse, iç siyasette sıkışan Paşinyan için Rusya ile anlaşmaktan başka bir çare kalmamış oluyor. AB ülkelerinin Ermenistana yatırım yapmaları için, Paşinyan yönetiminin istikrarlı bir çizgide ilerlemesi gerekiyor. Paşinyan iktidarının geleceğinin görülememesi ve peşine gelecek yönetimin Rusya etkisinde olma ihtimalinin bulunması nedeniyle, AB ülkeleri orta vadede yatırımlara ihtiyatlı yaklaşıyor. Buradan anlaşılacağı üzere Rusya, ülke içi meselelere adeta görünmez bir el gibi müdahale ederek, kendi çıkarları doğrultusunda hamleler yapıyor.

Bunun en yakın örneği olarak Rusyanın Ermenistan enerji sektörüne yönelik hamleleri gösterilebilir. 2019 Ocak ayında, Rusyanın göreve yeni gelen Paşinyan iktidarına karşı duyduğu şüphe, Ermenistana gönderilen gaz fiyatlarına da etki etti. Normalde 150

dolar oldu[1]. Erivan kısa süreliğine de olsa, tüketiciye yansıtmadan durumu idare etmeyi başardı. Ancak 2020 yılı için fiyatların belirlenmesi konusunda Rus şirketi Gazpromla tekrar masaya oturulduğunda, pazarlıklar biraz daha gergin bir hal almaya başladı. Ermeni hükümeti iktidara gelirken halka refah sözü vermişti. Ancak o dönemden bu yana, ekonomide herhangi bir düzelme olmadığı gibi, yaşamsal giderlerin birim fiyatlarında fahiş artışlar meydana gelmeye başladı. Gazpromun 2019da yaptığı zammın etkileri hala devam ederken, ortaya çıkan COVID-19 salgını halkın refah durumunu iyice bozdu. Paşinyan Ermeni halkına karantina döneminde fatura ödenmeyeceği yönünde söz verse de, Gazprom bu teklife yanaşmadı[2]. Bunun üzerine, Rusyanın uyguladığı gaz tarifesinden memnun olmayan bir diğer ülke Belarusun da desteğiyle bu konu geçtiğimiz Mayıs ayında düzenlenen Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) toplantısında dile getirildi. Belarus tarafından dile getirilen bu duruma Putinin cevabı ise Erivan ve Minskin bunu isteyebilmesi için öncelikle Moskova ile daha derin bir entegrasyonu olması gerektiği[3] şeklinde oldu. Bu cevap aslında Rusyanın Erivana ve politikalarını beğenmediği başka ülkelere karşı uyguladığı politikayı da gözler önüne sermiş oldu.

Gaz ithalatı konusunda Rusya ile sorun yaşayan Ermenistan ikinci bir çıkış yolu olarak İranla enerji alanında işbirliği yapma yolunu deniyor. Ancak burada da Rusya ile anlaşmadan hareket etmesi pek imkân dâhilinde değil. Çünkü İran ve Ermenistan arasında uzun yıllardan beri uygulanan takas usulü bir enerji ticareti var. Ermenistanın İrana sattığı elektriğe karşılık olarak, İran da Ermenistana doğalgaz ihraç ediyor. Ancak Ermenistan elektrik üretiminde ihracatçı olabilecek kadar büyük bir potansiyele sahip değil. Ülkenin elektrik ihtiyacının büyük bir bölümü hâlihazırda Rus şirketi Rosatom tarafından işletilen Metsamor Nükleer Güç Santralinden (NGS) sağlanıyor. Kaldı ki Metsamor NGS de Çernobil felaketinden ve Spitak depreminden sonra tam kapasite olarak çalıştırılamıyor. Çernobil ile aynı teknolojiye sahip bu santralin kapatılması için Türkiye ve ABden ısrarlı taleplerde bulunulsa da ülkenin enerji ihtiyacının karşılanmasında bir alternatif olmadığı için, santralin çalışma ömrü uzatılmaya çalışılıyor. Ermenistanın mevcut durumda İrandan aldığı gaz ile iç pazar ihtiyacını karşılaması mümkün görünmüyor. Ancak uzun süreden beri İran ve Ermenistanın üzerinde çalıştığı üçüncü yüksek gerilim hattı sayesinde hem elektrik satışını hem de doğalgaz alışını artırması imkânı bulunuyor. Bu konuyu akılda tutarak Metsamor NGSnin yenilenmesi konusuna tekrar bakmamız gerekiyor.

Normal şartlar altında, Metsamor NGSnin yenilenmesi çalışmaları için Rusyadan kredi alınacağına dair anlaşmaya varılmıştı. Nitekim anlaşma gereğince kredinin bir kısmı alınmıştı. Ancak kredinin kullanılması konusunda bir tarih olması ve Moskova ile Erivanın geri ödemeler konusunda bir türlü anlaşamamaları, Erivanın krediden çekilmesine neden oldu. Ardından, Metsamorun yenilenmesinin Ermenistan devleti hazinesi tarafından üstlenileceği, böylesinin Ermenistan için daha ekonomik olduğu şeklinde açıklamalar yapıldı[4]. Diğer yandan Ermenistanın Rusyaya kapılarını kapatması pek de mümkün değil. Bu nedenle, Metsamorun idaresinin Rosatom tarafından sağlanmaya devam edileceğinin de tekrar tekrar altı çiziliyor. Ancak Rosatom, Metsamor NGSyi işletmek için aldığı paranın da artırılmasını talep ediyor[5]. Dolayısıyla Ermenistanın Rusyaya olan bağımlılığı, İran gibi başka fırsatlara yönelerek yaratabileceği kazanımlarının önüne geçiyor.

Paşinyanın içinden geçtiği bu çalkantılı döneme bir de COVID-19 salgınının yarattığı kaos

Halkın bozuk ekonomi ve karantina nedeniyle bozulan psikolojisi Paşinyanın geleceğini yakından ilgilendiriyor. Keza şu durumda Rusya ile güç çekişmesine girişmek çok akılcı bir politika gibi görünmüyor. Ancak, Paşinyanın Rusyaya karşı başlattığı bu gizli mücadeleden kolay kolay vazgeçmeyeceği de anlaşılıyor. Zira Paşinyanın, gideceğini açıklamasına rağmen, Sovyet Ordularının Nazi Almanyasına karşı kazandığı mücadelenin 75. Yıldönümü etkinliklerine katılmama kararı alması ikili ilişkilerde yakınlaşmadan söz edilemeyeceğini gösteriyor. Karşılıklı restleşmeler sürerken Paşinyanın Putinin bu davetine icabet etmemesine nasıl karşılık göstereceği ise merak unsuru. Keza, Putinin hamleleri Paşinyanın Ermenistanda gittikçe azalmakta olan popülaritesi açısından büyük bir tehdit oluşturabilecek gibi görünüyor.

[1] Paradox of power: Russia, Armenia, and Europe after the Velvet Revolution, *ECFR*, 7 Ağustos 2019, https://www.ecfr.eu/publications/summary/russia_armenia_and_europe_after_the_velvet_revolution.

[2] Armenians protest premier for failing to stand up to Gazprom, *Eurasianet*, 29 Nisan 2020, https://eurasianet.org/armenians-protest-premier-for-failing-to-stand-up-to-gazprom.

[3] Putin Rejects Armenian Demands Over Russian Gas Pricing, *Massispost*, 19 Mayıs 2020, https://massispost.com/2020/05/putin-rejects-armenian-demands-over-russian-gas-pricing/.

[4] Armenia considered beneficial to solve issue with its own resources: Minister on loan for NPP, *Armen Press*, 10 Haziran 2020, https://armenpress.am/eng/news/1018010/.

[5] Armenia considered beneficial to solve issue with its own resources: Minister on loan for NPP.

Yazar Hakkında :

Tutku Dilaver, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalına bağlı Kafkasya Çalışmaları Programında tezli yüksek lisansını tamamlamıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

2017 Ağustos ayında Avrasya İncelemeleri Merkezinde (AVİM) başladığı 6 aylık uygulamalı eğitim programını tamamlamış, Misafir Araştırmacı olarak AVİM katılmıştır. 2019-2023 yılları arasında AVİM'de Analist olarak çalışmıştır.

Atıfta bulunmak için: DİLAVER, Tutku. 2026. "ERMENİSTAN-RUSYA EKSENİNDE ARTAN GERGİNLİK VE

GÜÇ MÜCADELESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 20. Temmuz 01. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/ERMENISTAN-RUSYA-EKSENINDE-ARTAN-GERGINLIK-VE-GUC-MUCADELESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır